

Yaşamda Kadın Olmak

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası. Yönetim Kurulu

(TGBA)

Kadın sorunu yeni değil, tarihsel bir sorundur. Aynı şekilde kadın sorununa karşı mücadele de kadın sorununun tarihi kadar eskidir. İnsanoğlunun binlerce yıldır, özellikle ataerkil toplumun oluşturduğu “sistemlerin” kadını bir sömürü alanı olarak görmesi nedeniyle, kadın bilinçli olarak “ikincilik” konumuna indirgenmiştir.

Tarihte ilk sınıfsal farklılıkları ortaya çıkaran unsur, “bilgi” olmuştur. Bilgiye sahip olanlar, üretim sürecini denetleyip, kendilerini ayrıcalıklı bir konuma getirecek koşulları yaratarak, ilk “iktidar” çekirdeğini oluşturmuşlar; bu konumlarını elde tutmak için de bilginin paylaşılabilirliğini ortadan kaldırma ve onun üzerinde tekel oluşturma yolunu seçmişlerdir. Sınıflı toplum modeli, ataerkil ilişkilerin yaygınlık kazanması sonrasında kesin ve mutlak biçimini almış, bu noktadan itibaren de uygarlık bütünüyle yön değiştirerek, insanoğlunun ortak yaşam serüveni eşitsizlik, adaletsizlik, üzerine kurulu bir rotaya yerleşmiştir. Oysa bilgi, toplumsal yaşamın içinde böyle olumsuz bir rolü üstlenmek için çıkmamıştır

ortaya ve tarihin bir sınıf savaşımı eksenine üzerine kurulması, insanlığın yazgısı değildir.

Bilginin herkes için kullanılabilir olduğu, nimetlerinin ortaklaşa paylaşılabilir olduğu bir dönem, binlerce yıl boyunca, anaerkil tarım topluluklarında yaşanmıştır. Böyle bir yapının ilk bulguları James Mellaart'ın Çatalhöyük'te elde ettiği “Ana Tanrıça Kültü” ile işlerlik kazanmış, uygarlığın ilk aşamalarında kadınların yönetim erkini elinde tuttuğu bir sosyal yapının varlığı ispat edilmiştir. **Anaerkil tarım topluluklarında mülkiyet kamusal, çalışma kolektif, paylaşım da ortaklaşa olmuştur; dolayısıyla avantajlı ya da ayrıcalıklı sosyal sınıflar söz konusu değildir.** Savaşçılığın, askerliğin ve fiziksel gücün, toplumun varlığını sürdürebilmesindeki temel niteliklerden biri haline gelmesiyle birlikte, kültürel değerler sistemi de farklılaşmaya başlamıştır. **Anaerkil düzen ve kadının toplumdaki ağırlığı, ancak savaşın ve kaba gücün egemen olmadığı, eşitlikçi ve paylaşımcı koşullar altında var olabilirdi.** Barış ve paylaşımın erdemi oluşturan unsurlar olmaktan uzaklaşması, erkeğin sahip

olduğu fiziksel gücün neolitik toplumdaki değerinin artması, kamusal alanda erkeklerin yavaş yavaş kadınların ellerinde bulunan kurumsal yapılara da egemen olmalarına neden olmuştur. Fiziksel güç ve şiddet, savaş; savaş askerliği; askerlik de erkek egemenliğini pekiştirmiş; ekonomik ve sosyal liderliğin yanı sıra “ruhani” yönetim de kadınlardan uzaklaşırken, **“sınıflı toplum” gölgesi altında eşitsizliğe, kaba güce, maddi hırsalara, zenginlik tutkusuna dayalı yepyeni bir uygarlık anlayışı, yani ataerkil düzen doğmuştur.**

Kapitalist sistemin hüküm sürmeye başladığı dönemle birlikte kadının toplum içindeki mücadelesi de başlamıştır. Kadının toplumdaki yerine ve hak mücadelesine baktığımız zaman, İstisnalar dışında tarihsel süreçte, hemen her örgütlenme biçiminde kadına iş bölümü dayatıldığını ve bunun sonuçlarına tabi kıldığını görürüz. İşbölümünü dayatanlar bu güçlerini pekiştirdikçe, hem aile içinde, hem de daha büyük sosyal yapılarda kadının sosyal durumu daha da zayıflamıştır. İşbölümünü örgütlenme gücünün bulunmaması, tarihsel süreç içinde, kadınlar için, en çok şu noktalarda olumsuz sonuç doğurmuştur:

- Oy hakkının olmaması
- Çoğu mesleklerin kadınlar tarafından icrasına izin verilmemesi (tıp, hukuk gibi)
- Kadınların üniversiteye kabul edilmemesi
- Erkeklerle aynı işi yapsalar bile aynı parayı kazanamamaları
- Evli kadınların mal-mülk sahibi olamamaları
- Boşanma hukukunun kadınlar için hiçbir hak tanımaması

Kadının bu durumdan kurtulma mücadelesi de, yine örgütlenerek harekete geçmesi ile başlamıştır:

İlk örgütlü kadın hareketi, 1848 yılında ABD'de yapılan toplantılarla başlamıştır. Bu hareket, 1857 yılında, tekstil sanayi kadın işçilerinin, ağır çalışma koşulları ve düşük ücrete karşı yaptığı yürüyüşlerle devam etmiştir. 1908 yılında, yine ABD'de, daha kısa çalışma saati, daha iyi ücret ve oy hakkı için yapılan yürüyüşler; doğum izni talepleri, bu örgütlü mücadelenin devamı niteliğindedir. Bu hareket dünyaya hızla yayılmaya başlamış, 1910 yılında, kadın “Sosyalist Enternasyonal”nde, “Dünya Kadınlar Günü” olması önerilmiştir. Bu örgütlü mücadelelerin sonucunda ABD'de, 1920 yılında kadınlar oy

hakkını elde etmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, örgütlü kadın mücadelesi dünya ölçeğinde gelişme göstermiş; BM ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından bu mücadeleler sahiplenilmiş (BM Genel Kurulu, 1977 yılında, 8 Mart'ı Kadın Hakları ve Dünya Barış Günü olarak kabul etmiştir) ve sonuçta, cinsiyet ayrımının engellenmesi yolunda bir dizi adım atılmıştır. Bunlardan en önemlilerinden birisi, 1981 yılında yürürlüğe giren, BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'dir. Türkiye açısından bu sözleşme, 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, kadının statüsünün dünya çapında güçlenmesi için sarf edilen temel bir gayret olarak nitelendirilmektedir. Bu çerçevede öngörülen hukuksal önlemler arasında; kadınların şimdiye kadar kaybettiklerini telafi etmek için, onlara bazı özel imkânlar sağlanması; sadece aile içinde değil, tüm toplumsal ve siyasi faaliyetlerde de eşitliğin sağlanması; bu bağlamda, seçilmiş kurullarda kontenjan ayrılması gibi düzenlemeler bulunmaktadır.

2000 yılında ise Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyari Protokol imzalanmıştır. Bu Protokolde, erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine ilişkin BM Şartı'na; bütün insanların bildirdede yer alan tüm hak ve özgürlüklere, cinsiyet ayrımı dahil olmak üzere, hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın sahip olduğunu ilan eden İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne; cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklayan Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri'ne; kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini kınayan ve mümkün olan tüm yollarla kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi politikası izlemeyi gerektiren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne atıfta bulunularak, bu sonuncu sözleşmenin etkin biçimde hayata geçirilmesi ve denetlenebilmesi için Komite kurulması kararlaştırılmıştır. Protokol 2002 yılında Türkiye için de yürürlüğe girmiştir. İLO 100 sayılı sözleşmesi ile eşit değerdeki iş için eşit ücret kabul edilmiştir. İLO 122 sayılı sözleşmesi ile her çalışana, diğerleri yanında cinsiyet ayrımı gözetmeksizin uygun bir işte nitelik kazanma imkânı tanınmıştır.

Tüm bu düzenlemeler eşliğinde içinde bulunduğumuz gerçekliğe baktığımızda ise 2000'li yılların “Kadınların Milenyumunu” olacağı, neoliberal politikaların eriştiği “Bilgi Toplumu” evresinde, kadınların “tarihsel boyunduruklarını kırma olanağını sonunda ele geçirdikleri mitosunu sıkça

vurgulanarak, empoze edilmeye çalışılmakta, dolayısıyla kadınların siyasette, iş dünyasında, dinsel kurumlarda, hatta orduda dahi önemli görevlere gelebildikleri; erkeklerle rekabet edebildikleri (dolayısıyla cinsel ayrımcılığın yapılmadığı), kamusal ve sosyal alanlarda sayılarının artmasına dayalı yüzde hesapları çeşitli kaynaklarla dile getirilmektedir. Hal böyleyken toplumlarda, olanca şiddetiyle “iktidar”ın tüm alanlarında “ataerki” sürmektedir.

Şöyle ki:

Üretim, dağıtım ve yönetim dünyasına büyük ölçüde erkeklerin sahip olduğu gerçeğinden yola çıkarak ana temadan ve ana çelişkidenden uzaklaşmamıza neden olmaktadır. **Halbuki buradaki ana tema sosyal hayata erkeklerin egemen olması değil, kadınlar buna sahip olsalar bile kamusal yaşamın gerektirdiği kapasitelerin eril kapasiteler olarak anlaşılabilir kavranması ve kamusal yaşam tarafından kurulmuş kimlik biçiminin bir eril kimlik biçimi olmasıdır.** Başka bir deyişle kamusal yaşamın dayattığı eril kimlik biçiminin dışına çıkmaksızın yönetimde yer almanın, kadın hareketi adına bir kazanıma dönüşmeyeceği açıktır. Kadınların en üst düzey yönetimlerde bile eril düşünce, söylem ve pratiğin kalıplarını kıramadığını, hatta kırmayı aklından geçirmeyecek kadar onu içselleştirdiğine tanık olmaktadır. Bu durumda cinsel ayrımcılıkla mücadele, yönetimde yer alanların kadın ya da erkek olmasından çok, öncelikle tüm kademelerde bireysel ve toplumsal bilinçlenme süreci olarak görülmeli ve tüm kurumlarda, toplumsal ve bireysel özgürlüklere saygılı, toplumsal cinsiyet sorununa duyarlı yöneticiler, hatta daha doğru bir ifade ile yönetim mekanizmaları işbaşına getirilmelidir. Kadınların yönetimde bulunması da ancak böyle bir duyarlılık içinde anlamlı olacaktır.

Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da, kadınlar ve erkeklerin yaradılışları, karakterleri, düşünüş biçimleri, yetenekleri ve hatta tüm kişilik yapıları açısından farklı özellikler taşıdığını savunan “toplumsal cinsiyet” psikolojisidir. RW Connel' in “cinsel karakter” olarak adlandırdığı bu kavram, erkek ve kadınları karakterize eden kişilik özelliklerinin var olduğunu ve bu özelliklerin doğanın kanunu olduğu kabulünden hareket etmektedir. Buna göre kadınlar terazinin nezaket, sevgi, şefkat, diyalog kefesine oturtularak, kadın ve erkek arasında bilinen karşıtlıklar yeniden üretilmektedir. Bu durumda, parlamentoya

girebilen sınırlı sayıdaki kadın milletvekiline yakıştırılan yegane görevin kadın ve aileden sorumlu bakanlıklar ya da çocuk haklarına ilişkin komisyonlar olmasını yadırgamamak gerekir.

Kadınlar kamusal alanlarda var olabildiklerinde bile “özel alan” sınırlarına hapsedilmektedir.

Son yıllarda toplumsal cinsiyet” biçiminde daha geniş bir alana evrilmiş bulunan kadın sorunu “genel anlamda, cinsel ayrımcılığının, yalnızca kadınların değil, erkeklerin de sorunu olduğuna işaret etmektedir. Egemen ideolojiler tarafından yüzyıllardır belirlenen ve bize dayatılan toplumsal cinsiyet rolleri, kadınları olduğu kadar erkekleri de kuşatmakta ve bu rollere uygun biçimde davranmaya zorlamaktadır. **Doğurganlığı göz önüne alınarak çocuk büyüme, eğitime yani annelik görevinin kadınlara; aile reisliği kisvesi altında ekonomik sorumluluğun yani önemli kararlar konusunda söz sahibi olmanın erkeklerle dayatıldığı toplumsal roller insan olarak her alanda kendini geliştirme fırsatını yok etmekte, bir çok yeteneğin baskılanması ve dumura uğratılmasına neden olmaktadır.** Bu şartlanmalar altında bulunan kadın ve erkeğin (insanın) kendine ait doğasını keşfetmesini beklemek abesle iştigaldir. Dolayısıyla cinsel ayrımcılıkla mücadelenin, öncelikli olarak kadınlar tarafından yapılması gerektiği düşüncesi de başka türlü bir sınırlamayı dayatmaktadır. Bu mücadeleyi kadınların tekeline almak, hem mücadeleyi hafife alma hem de sorunu yalnızca kadınların sorunu olarak görme tehlikesi yaratmaktadır. Çünkü cinsel ayrımcılık ne yalnızca kadınların sorunudur, ne de yalnızca kadınlar tarafından çözülebilir.

İşte biz Jeoloji Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu olarak toplumsal eşitsizliğin sürdürüldüğü hiçbir yerde kadınların eşit ve özgür olamayacağına, dolayısıyla birlikte üretmeye, paylaşmaya ve yönetmeye olan inancımızla 60. Türkiye Jeoloji Kurultay'ında ilk defa bir kadın paneli düzenlemiş olmanın sevincini ve hazzını yaşıyoruz.

Değerli meslektaşlar,

Bu dosya konusunun oluşturulması ve içeriğinin zenginleştirilmesi sürecinde görüş, düşünce ve katkılarıyla önemli bir açılım sunan Eğitim-Sen Genel Merkezi eski yöneticisi **Sayın Nurşen Yıldırım'a** ve dosya konusu ile ilgili birikim ve deneyimleri ile bültenimize yazı veren sevgili dostlarımız ve meslektaşlarımıza en derin sevgi, saygı ve şükranlarımızı sunarız.

Bilimle, Emekle, İnatla, Umutla...